

Muzeum Polskich Formacji Granicznych

<https://muzeumsg.strazgraniczna.pl/muz/formacje-ochrony-granic/rys-histeryczny/1918-1939/9399,Wojskowa-Straz-Graniczna-1919-1920.html>
2024-07-16, 17:09

Wojskowa Straż Graniczna 1919-1920

Wojskowa Straż Graniczna nie była nową formacją powołaną do ochrony granic, gdyż w kwietniu 1919 r. powstała ze zreorganizowanej [Straży Granicznej](#). Zrezygnowano z dotychczasowej podległości dwóm ministerstwom i cała formacja weszła w skład Ministerstwa Spraw Wojskowych. Chcąc podkreślić jej wojskowy charakter, zmieniono nazwę na Wojskowa Straż Graniczna (WSG).

Stanowiła ona integralną część Wojska Polskiego, i w związku z tym obowiązywały w niej wszelkie ustawy i zarządzenia dotyczące nadrzędnej jednostki. W zakresie wyszkolenia i gotowości bojowej podlegała Inspektorowi WSG, a ten z kolei II wiceministrowi spraw wojskowych. Jej poszczególne oddziały i pododdziały pozostawały pod bezpośrednimi rozkazami Dowódcy Okręgu Generalnego, na terenie którego działały jednostki.

Pierwszym Inspektorem WSG został płk [Adolf Małyszko](#), dotychczasowy dowódca Straży Granicznej. W lipcu 1919 r. zastąpił go płk [Bronisław Zaniewski](#). Zastępcą Inspektora był rtm. Eugeniusz hr. Grabowski. Stanowiska dowódców poszczególnych jednostek pełnili: 1 pułku - ppłk Alfred Walter, 2 pułku - płk Władysław Poderni, 3 pułku - płk Eugeniusz Habich, 1 samodzielnego dywizjonu - mjr Ignacy Lipczyński, 2 samodzielnego dywizjonu - rtm. Bronisław Orzanowski, 3 samodzielnego dywizjonu - ppłk Konrad Witold Sieciński. Dowódcą Szkoły Podoficerskiej był rtm. Bolesław Panek. Inspektorat WSG składał się z kancelarii i czterech wydziałów: Organizacyjnego, Kontroli, Personalnego oraz Lekarskiego (szefem i zarazem jedynym pracownikiem był lekarz mjr Kazimierz Sędziuk)^[1]

W lipcu 1920 r. ukazał się Tymczasowy Statut WSG, który nakładał na formację szereg obowiązków związanych z ochroną granicy, zarówno o charakterze ekonomicznym, jak i wojskowym. Do podstawowych zadań należało m. in.:

Poszukiwanie, ściganie i zatrzymywanie przemytników i osób nieprawnie przekraczających granicę oraz odstawianie ich do właściwych urzędów celnych.

Zatrzymywanie i odbieranie niedozwolonych do wywozu bądź przywozu przedmiotów i towarów i odstawianie ich do właściwych urzędów celnych.

Przeprowadzanie, w przypadkach uzasadnionych podejrzeń o przemyt lub inne przestępstwo, rewizji osób, lokali i innych pomieszczeń - w pasie przygranicznym samodzielnie, a poza nim we współdziałaniu z miejscową władzą polityczną lub organami bezpieczeństwa publicznego.

Obserwowanie i dozоровanie linii granicznej na prawie warty wojskowej,

względnie pojedynczego wartownika.

Odpieranie wszelkich zbrojnych i z gwałtem połączonych zamachów na nienaruszalność granicy państwowej, napadów na posterunki lub usiłowań odbicia przemytników i zatrzymanych przedmiotów pochodzących z przemytu.

Współdziałanie w rejonie rozmieszczenia z organami państwowego nadzoru cywilnego, szczególnie zaś z żandarmerią wojskową, policją, strażą kolei, skarbową itp., w zakresie czuwania nad wykonywaniem zarządzeń dotyczących podatków konsumpcyjnych oraz zarządzeń celnych, monopolowych, aprowizacyjnych i kwarantannowych, jak też w zakresie zatrzymania przestępców.

Nadzór nad budownictwem na pograniczu na mocy przepisów ogólnej ustawy budowlanej[2].

W okresie formowania oddziały WSG przechodziły liczne przekształcenia. W połowie 1919 r. w skład Wojskowej Straży Granicznej wchodziły trzy pułki i jeden samodzielny dywizjon, które dzieliły się na dwadzieścia osiem szwadronów (łącznie formacja liczyła pięć tysięcy żołnierzy). W lipcu i sierpniu tego roku powstały dwa kolejne samodzielne dywizjony oraz pięć szwadronów szkolnych, a liczba żołnierzy wzrosła do 8900 ludzi, w tym 260 oficerów. Docelowo granicy z Prusami Wschodnimi i całą granicę z państwem niemieckim od Pomorza przez Wielkopolskę aż po Górny Śląsk miało strzec 6 pułków, 2 samodzielne dywizjony i batalion wartowniczy, w sumie 95 szwadronów w sile 19 tysięcy ludzi. Ogólny plan obsadzenia całej granicy państwowej Wojskową Strażą Graniczną zakładał istnienie jednego szwadronu na odcinku 20 km, jednego dywizjonu na odcinku 100 km i jednego pułku wzdłuż 200 km granicy. W sumie przewidywano utworzenie 35 pułków (60000 żołnierzy), ale planu tego nie udało się w pełni zrealizować. W okresie działalności Wojskowa Straż Graniczna ochraniała jedynie granicę z Prusami Wschodnimi i na Śląsku od Cieszyna po Grabów. Dowództwa pułków stacjonowały w Warszawie (1 Pułk), Częstochowie (2 Pułk) i Włocławku (3 Pułk). W styczniu 1920 roku, po przyznaniu Polsce ziem zachodnich, zaistniała potrzeba kolejnych reorganizacji i rozbudowy szeregów Wojskowej Straży Granicznej. Już na przełomie stycznia i lutego 2 Samodzielny Dywizjon przeformowano na 4 Pułk.

Wojskowa Straż Graniczna borykała się z problemami gospodarczymi i finansowymi. Brakowało mundurów, butów, koszar i środków transportu. Nie najlepiej układała się współpraca żołnierzy z przedstawicielami innych służb oraz z ludnością cywilną. Pogranicznicy nie byli w stanie skutecznie zapobiegać przemytowi towarów, przede wszystkim ze względu na zbyt małą liczbę żołnierzy pełniących służbę na granicy. Sytuację tę dobrze oddaje zapis w kronice 1 Pułku z dnia 8 lutego 1920 r., który informuje o zajęciu nowego odcinka granicy od jeziora Rajgród do szosy Mława- Neudenburg.

[...] Pułk zajął odcinek około 200 km, tak że na szwadron wypada od 30 do 40 km, co przy niekomplecie żołnierzy w szwadronach znacznie wpłynęło na niedostatecznie ścisłą ochronę granicy[3]. [...]

Wiele spraw wiązało się z trudnościami we współpracy między różnymi służbami. Funkcjonariusze często spierali się o kompetencje i uprawnienia. W pierwszych latach niepodległej Polski niektóre fragmenty granicy ochraniały inne jednostki wojskowe, stąd często sporne kwestie musiały być rozpatrywane na szczeblu ministerialnym.

Do wiadomości Inspektoratu WSG niejednokrotnie wpływały zawiadomienia o masowym wywozie żywności, zwierząt, dzieł sztuki, złota. Szczególnie ważne było zabezpieczenie granicy przed wywozem kruszców, które zamierzano zająć na rzecz skarbu państwa.

[...] Wobec niesłychanej doniosłości powyższej akcji dla stosunków finansowych, nadgraniczne D.O.G-eny winny bezzwłocznie zbadać, czy służba graniczna jest obecnie odpowiednio zorganizowaną i należycie wykonywaną, ewentualnie wydać odpowiednie zarządzenia, celem podniesienia sprawności pełniących służbę graniczną oddziałów. [...]^[4].

Żołnierze WSG służyli w ciężkich warunkach, gdyż poza niedostateczną liczbą funkcjonariuszy i znacznymi brakami w wyposażeniu, przyszło im ochraniać granicę w okresie organizowania się państwa, uwikłanego ponadto w konflikty z sąsiednimi państwami.

Podobnie jak w przypadku Straży Granicznej, WSG dość szybko została przeorganizowana w nową formację. Po roku, na mocy rozkazu wiceministra spraw wojskowych z dnia 03.03.1920 r. nastąpiła kolejna zmiana organizacyjna struktur ochrony pogranicza. Wojskową Straż Graniczną zastąpili Strzelcy Graniczni, a Inspektorat WSG przemianowano na Dowództwo Strzelców Granicznych.

Bibliografia:

ASG, Wojskowa Straż Graniczna, Inspektorat WSG, sygn. WSG/IWSG/32, WSG/IWSG/83, WSG/IWSG/97.

ASG, Wojskowa Straż Graniczna, 1 Pułk, sygn. WSG/1Pułk/99.

^[1] ASG/WSG/IWSG/83.

^[2] ASG/WSG/IWSG/32.

^[3] ASG/WSG/1 Pułk/99.

^[4] ASG/WSG/IWSG/97.

 Pokaż opis pliku	 Pokaż opis pliku	 Pokaż opis pliku
---	---	---

 Pokaż opis pliku	 Pokaż opis pliku	 Pokaż opis pliku
---	---	---

 Pokaż opis pliku	 Pokaż opis pliku	 Pokaż opis pliku
---	---	---

 Pokaż opis pliku
